

Χελιδονίσματα

Σε πολλές περιοχές της χώρας μας, την πρώτη Μαρτίου ή στις 21 Μαρτίου, ημέρα της εαρινής ισημερίας, τα παιδιά γυρνάνε στα σπίτια κρατώντας ένα αρθρωτό ομοίωμα χελιδονιού, την «χελιδόνα», και τραγουδούν ένα είδος καλάντων, τα χελιδονίσματα. Το έθιμο της χελιδόνας, έχει τις ρίζες του στην αρχαία Ελλάδα, και επιβιώνει μέχρι τις μέρες μας σε πολλά μέρη της Ελλάδας όπως Ήπειρο, Μακεδονία, Θράκη και Δωδεκάνησα.

Την «χελιδόνα» σε κάποιες περιοχές την στολίζουν με φύλλα κισσού, που είναι χαρακτηριστικό της αειθαλούς βλάστησης, σε άλλες, με ζουμπούλια ή άλλα ανοιξιάτικα λουλούδια, κι αλλού της κρεμούν κουδουνάκια και πολύχρωμα χαρτιά.

Οι «Χελιδονιστές», οι οποίοι ήταν κυρίως παιδιά αλλά και σε κάποιες περιπτώσεις ενήλικες, γυρίζουν από σπίτι σε σπίτι τραγουδώντας τραγούδια για τον ερχομό των χελιδονιών. Παλιά, οι νοικοκυρές έδιναν στα παιδιά λάδι, κρασί, αλεύρι, σιτάρι, αυγά και σε λίγες περιπτώσεις χρήματα. Τα λεφτά καθώς και ότι προϊόντα μάζευαν τα παιδιά τα αφιέρωναν στην εκκλησία.

Κάποια «χελιδονίσματα» χαιρετίζουν το έαρ, την άνοιξη και απαγγέλλουν στίχους, για να διώξουν τον χειμώνα ή τον τελευταίο μήνα του, τον Φλεβάρη.

Ο «Μάρτης», είναι ένα παμπάλαιο έθιμο. Πιστεύεται ότι έχει τις ρίζες του στην Αρχαία Ελλάδα, και μάλιστα στα Ελευσίνια Μυστήρια.

Οι μύστες των Ελευσίνιων Μυστηρίων, έδεναν μια κλωστή, την «Κρόκη», στο δεξί τους χέρι και το αριστερό τους πόδι.

Από την 1η ως τις 31 του Μάρτη, τα παιδιά φορούν στο χέρι τους, στον καρπό, ένα βραχιόλι φτιαγμένο από στριμμένη άσπρη και κόκκινη κλωστή, τον «Μάρτη» ή «Μαρτιά».

Σύμφωνα με την λαϊκή παράδοση, ο «Μάρτης», προστατεύει τα πρόσωπα των παιδιών από τον πρώτο ήλιο της άνοιξης, για να μην καούν.

Τον «Μάρτη» τον φτιάχνουν την τελευταία μέρα του Φλεβάρη, και τον φορούν την πρώτη μέρα του Μάρτη, πριν βγουν από το σπίτι.

Σε μερικές περιοχές τον έβαζαν και στο μεγάλο δάχτυλο του ποδιού «για να μην σκοντάφτουν» ή σαν δαχτυλίδι στο δάχτυλο.

Το βραχιολάκι αυτό το βγάζουν στο τέλος του μήνα, ή το αφήνουν πάνω στις τριανταφυλλιές όταν δουν το πρώτο χελιδόνι, για να τον πάρουν τα πουλιά και να τον χρησιμοποιήσουν για να χτίσουν την φωλιά τους.

Αν το Πάσχα πέσει μέσα στον Μάρτη, τον καίνε στην λαμπάδα της Ανάστασης.

Ο Πausanias λέει πως την πρόληψη αυτή την είχαν πάρει από τους Αιγυπτίους.

Όταν τελείωνε ο μήνας έπλεναν την κόκκινη κλωστή (ταινία) στον Ιλισό και την έκρυσαν για τον άλλο χρόνο. Έτσι η ταινία αυτή πήγαινε από γενιά σε γενιά και όσο πιο παλιά ήταν τόσο πιο γούρικη θεωρείτο.

Αλλά και όλες οι πόλεις, πλην της Σπάρτης, είχαν ανάλογη πρόληψη. Στη Μακεδονία μόνο έχουμε μια παραλλαγή — αντί κόκκινης κλωστής έβαφαν τον καρπό του αριστερού χεριού με πορφύρα.

Το έθιμο - πρόληψη πέρασε και στο Βυζάντιο. Εδώ όμως ο πλούτος άλλαξε την κόκκινη κλωστή με χρυσή. Σαν ερχόταν η ώρα να βγάλουν την κλωστή, καλούσαν τους φίλους σε γλέντι και πριν απ' αυτό έκαιγαν την κλωστή μέσα σ' ένα πιάτο και από το σχήμα της στάχτης μάντευαν το μέλλον.

Πίστευαν ακόμα οι Βυζαντινοί ότι η άσπρη κλωστή συμβολίζει το πρωινό φως, ενώ η κόκκινη το μεσημεριάτικο καύμα. Έτσι όταν τις φορούσε κανείς απέφευγε τις ακτίνες του ήλιου και δεν μαύριζε — δεν «άρπαζε» - πράγμα που για την εποχή εκείνη δεν ήταν επιθυμητό.

Το έθιμο του Μάρτη γιορτάζεται ίδιο και απaráλλαχτο στα Σκόπια με την ονομασία «Μάρτινκα» και στην Αλβανία ως «Βερόρε».

Οι κάτοικοι των δυο γειτονικών μας χωρών φορούν βραχιόλια από κόκκινη και άσπρη κλωστή για να μην τους «πιάσει» ο ήλιος, τα οποία και βγάζουν στα τέλη του μήνα ή όταν δουν το πρώτο χελιδόνι. Άλλοι πάλι, δένουν τον «Μάρτη» σε κάποιο καρποφόρο δέντρο, ώστε να του χαρίσουν ανθοφορία, ενώ μερικοί τον τοποθετούν κάτω από μια πέτρα κι αν την επόμενη ημέρα βρουν δίπλα της ένα σκουλήκι, σημαίνει ότι η υπόλοιπη χρονιά θα είναι πολύ καλή.

Τηρώντας παραδόσεις και έθιμα αιώνων, οι Βούλγαροι, την πρώτη ημέρα του Μάρτη, φορούν στο πέτο τους στολίδια φτιαγμένα από άσπρες και κόκκινες κλωστές που αποκαλούνται «Μαρτενίτσα».

Σε ορισμένες περιοχές της Βουλγαρίας, οι κάτοικοι τοποθετούν έξω από τα σπίτια τους ένα κομμάτι κόκκινου υφάσματος για να μην τους «κάψει η γιαγιά Μάρτα» (Μπάμπα Μάρτα, στα βουλγαρικά), που είναι η θηλυκή προσωποποίηση του μήνα Μάρτη.

Η «Μαρτενίτσα» λειτουργεί στη συνείδηση του βουλγαρικού λαού ως φυλαχτό, το οποίο μάλιστα είθισται να προσφέρεται ως δώρο μεταξύ των μελών της οικογένειας, συνοδευόμενο από ευχές για υγεία και ευημερία.

Το ασπροκόκκινο στολίδι της 1ης του Μάρτη φέρει στα ρουμανικά την ονομασία «Μαρτιζόρ». Η κόκκινη κλωστή συμβολίζει την αγάπη για το ωραίο και η άσπρη την αγνότητα του φυτού χιονόφιλος, που ανθίζει τον Μάρτιο και είναι στενά συνδεδεμένο με αρκετά έθιμα και παραδόσεις της Ρουμανίας.

Σύμφωνα με την μυθολογία, ο Θεός - Ήλιος μεταμορφώθηκε σε νεαρό άνδρα και κατέβηκε στη Γη για να πάρει μέρος σε μια γιορτή. Τον απήγαγε, όμως, ένας δράκος, με αποτέλεσμα να χαθεί και να βυθιστεί ο κόσμος στο σκοτάδι. Μια ημέρα ένας νεαρός, μαζί με τους συντρόφους του σκότωσε τον δράκο και απελευθέρωσε τον Ήλιο, φέροντας την άνοιξη. Ο νεαρός έχασε τη ζωή του και το αίμα του -λέει ο μύθος- έβαψε κόκκινο το χιόνι. Από τότε, συνηθίζεται την 1η του Μάρτη όλοι οι νεαροί να πλέκουν το «Μαρτισόρ», με κόκκινη κλωστή που συμβολίζει το αίμα του νεαρού άνδρα και την αγάπη προς τη θυσία και άσπρη που συμβολίζει την αγνότητα.